

Ann. VI.

Num. VI.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

BIS IN MENSE PRODIT

Pretium annuae subnotationis, *ante solvendum*, est: in Italia Libellarum 10;
ubique extra Italiam Lib. 15; M. 12; Sch. 12; Doll. 3; Rubl. 6; Flor. 7½.

Inscriptiones et omne genus indicationes pretio aequissimo referuntur, quod est in extremis commentarii paginis
Lib. 0.50 pro unoquoque centimetro quadrato

Cuncta mittantur ad ARISTIDEM LEONORI equitem, commentarii VOX URBIS possessorem et administratorem

ROMA — Via Alessandrina, 87 — ROMA

Subnotatio fieri potest:

IN RUSSIA

Apud GEBETHNER ET WOLF

Apud "KRONIKA RODZINNA"

Apud BURNS AND OATES

—

VARSAVIAE POLONORUM

Rakowsk e Przedmiescie, 15.

IN ANGLIA

Apud "KRONIKA RODZINNA"

Apud BURNS AND OATES

—

VARSAVIAE POLONORUM

Krakowskie Przedmiescie, 6

IN CIVITATIBUS FOEDERATIS

AMERICAE SEPTEMTR.

Apud FRIDERICUM PUSTET

S. Sed. Ap. et S. Rit. Congr. Typ.

LONDON W.

28, Orchard Street.

IN GERMANIA

Apud FRIDERICUM PUSTET

S. Sed. Ap. et S. Rit. Congr. Typ.

NEW YORK

CINCINNATI

52, Barclay Street.

436, Main Street.

IN CANADA

Apud LIBRAIRIE GRANGER FRÈRES

MONTREAL

1699, Rue Notre-Dame.

RERUM INDEX

DE BELLO VETERE ATQUE RECENTIORE	P. Rossani.
DE CAIO CRISPUS SALLUSTIO	G. P.
MANIUM REGNA	Senior.
HORAE SUBSECIVAE. In ingluviem	A. Basili.
DE LATINA ELOQUENTIA IN ARCHIGYMNASIO TAURINENSIS	Subalpinus.
HOMINIS AETATES QUAS LOTTUS PINXIT	I. A.
EFFICIENTIA SOLIS ET VIS IN QUIBUS DAM HOMINUM MORBIS	Hersilus.
MULIER ARTOLAGANOS VENDITANS	Laelius.
DE « DISCIPLINA ARCANI » ANIMADVERSIONES CRITICAE	S. Figielksi.
FABULAE SELECTAE FONTANII A IOANNE BAPT. GIRAUD LATINE REDDITAE	Fr. Xav. Reuss.
SELECTA EX BIBLIOTHECIS ET ARCHIVIIS. De recta pronunciatione latine linguae dialogus	I. Lipsius.
SOCIORUM ANIMADVERSIONES. Quaestio naturalis	I. Wabner.
ANNALES	Poplicola.
PUBLICI PER ORBEM COETUS LEGIBUS FERENDIS	Scriba.
AENIGMATA	S. Rainbeitz.

In tertia operculi pagina:

VARIA: Telegraphi usus ad currus a navibus. - Ovorum quindecim
millia et ducenta! - Virago praehistorica. - Ioci . . . . . P. d. V.
LIBRI RECENS DONO ACCEPTI.

ROMAE

EX OFFICINA PACIS, PH. CUGGIANI

35, Via della Pace

MDCCCCLIII

* SOCIETAS LATIALIS EDITRIX — Romae, Corso Umberto I, 219. *

LA LEGGE

MONITORE GIUDIZIARIO E AMMINISTRATIVO

An. XLIII

Commentario huic, de rebus forensibus deque rei publicae administratione monenti, grandis quidem mutatio hoc anno MDCCCCIII allata est. Non solum enim annuae subnotationis pretium, quod libell. 36 hactenus fuit, ad libell. 24 minutum est (extra Italiam lib. 30); sed longe auctus commentarius dabitur sociis, qui bis in mense fasciculum accipient paginis LII, iisque magnis ac bifariam divisis, constantem. Exeunte autem anno, universi iuris supellectili (vulgo repertorio), ex Italorum commentariis forensibus omnibus deprompta, donabuntur.

In commentarium **LA LEGGE** redigendum plus triginta viri inter clarissimos iuris peritos incumbunt, ita ut omnium huius generis absolutissimus sis existat, temque qui minimo pretio veneat.

FASCICULI SPECIMINIS GRATIA GRATUITO MITTUNTUR.

Omnia quae ad commentarium attinent sic inscribantur:

Società Editrice Laziale
ROMA, CORSO UMBERTO I, 219.

MINERVA

RIVISTA DELLE RIVISTE

An. XIII

MINERVA ex probatissimis totius orbis commentariis excerpit atque in epitomen cogit summi momenti scripta, quae de doctrinis, de ratione civili, de religione, litteris, bonisque artibus omnibus vulgentur. Singulis dominicis diebus XXIV magnis paginis prodit, praeter operculum, quod pag. VIII constat.

Praemia lectissima sociis conferuntur.

Pretium annuae subnotationis est
libell. 10; extra Italiam libell. 12,50.

FASCICULI SPECIMINIS GRATIA GRATUITO MITTUNTUR.

Omnia quae ad commentarium attinent sic inscribantur:

Società Editrice Laziale
ROMA, CORSO UMBERTO I, 219.

Subnotatio binos commentarios complectens **LA LEGGE & MINERVA**
libell. 31, loco libell. 34, datur.

SOCIIS MONITUM.

Sociis pluribus morem gerentes idib. Novembr. an. MDCCCCII apud Commentarii **Vox Urbis** administratorem officium instituimus, quod de negotiis Ecclesiasticis sit; de expediendis scilicet rationibus omnibus, quae apud Romanae Ecclesiae « Congregationes » aguntur.

Itaque si quis procuratione nostra uti velit, profecto temperantiam in pretio, studium atque alacritatem in opere inveniet.

In Italia
Lib. 15,

DE BELLO

Q UAE a poë
de priscis
homines quaer
ea ebrio animo
historia docuit.
num paullatim
humanitatem p
gis contra opt
quo mentis vin

Tunc vere h
bellandi vignit,
que crudelitate
bulas potius vi
barbaris, eruore
aframento; mo
exculta magis c
videmus, qui ca
igne torrefacta e
dexteris, eos e
lant: Poenos, q
tem, servitus, e
vastatio unum
flammisque tra
quaginta ante
gulatur a Pyrrh
illigatae per pu
Persac, Dario r
rum obruneant
pollicem amputa
starent; Laceda
per insidias int

Nee aliter Re
Paulo Aemilio
ultionem sumer
quaginta millia
minus consul Co
gladio perimi u
omnia denique
Caesar Gallias s
bus una erat e
suam Deorumqu
adduebantur, u
tur flammis, du
catorum hominu
leetissimo in Co

Nova ferreaq
gorius Tournac
in Galliam dese
loquitur. Clotarii
depopulatus om
cera corpora gl
dieuntur. Carolu
quatuor millia et
qui frustra suam

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

PRETUM SUBNOTATIONIS:
In Italia: Lib. 10 — Ubique extra Italianam:
Lib. 15, M. 12, Sch. 12, Doll. 3, Rubl. 6, Flor. 7 1/2.

BIS IN MENSE PRODIT

POSSESSOR ET ADMINISTRATOR:
ARISTIDES LEONORI, eques.
ROMAE — Via Alessandrina, 87.

DE BELLO VETERE ATQUE RECENTIORE.

Quae a poëtis vi mentis ignita efficta sunt de prisca illa aetate, quum nullae inter homines quaerelae bellaque nulla exstiterint, ea ebrio animo atque falso concepta semper historia docuit. Id unum verum, genus humana paullatim a summa ferocia ad hodiernam humanitatem pervenisse, eiusque sensus eo magis contra optimas ingenii dotes praevaluuisse quo mentis vires hebetes essent.

Tunc vere homo homini lupus, idque genus bellandi viguit, quod omnem ferociam omnemque crudelitatem vinceret. Historiae, quae fabulas potius videntur portendere de Americanis barbaris, cruento conscriptae apparent magis quam atramento; modo si ad humaniora litora vel exculta magis converterimus oculos, Phoenicios videmus, qui captivos in statua Moloch numinis igne torrefacta concludunt; Parthos, qui excisis dexteris, eos capite in humum defixo immolant; Poenos, qui Saturno mactant. Bellum autem, servitus, et clades, atque omnis regionis vastatio unum erant: Troia urbs solo aequatur, flammisque traditur, Priamus filios suos quinquaginta ante aram videt necatos, ipseque iugulatur a Pyrrho; Hectoris exuviae, quadrigae illigatae per pulverem pugnae trahuntur..... Persae, Dario rege, pedes manusque captivorum obtruncant; Athenienses mitiore Minerva, pollicem amputabant, ne cuspidem amplius gestarent; Lacedaemones Ilotas libertate donatos per insidias interficiebant.

Nec aliter Romani. Polybius auctor est de Paulo Aemilio consule, qui, ut de Epiroticis ultionem sumeret, urbem diruit, atque quinquaginta millia civium vendidit servos; Mummius consul Corinthum omnem vastavit, viros gladio perimi iussit, mulieres captivas abduxit, omnia denique igne solo aequavit. Cum autem Caesar Gallias subigeret, virorum legiones quibus una erat culpa, unus error patriam tueri suam Deorumque delubra, a saevo victore morti adducebantur, urbes quadringentae absumentur flammis, dum imperator ipse summam necatorum hominum atque victorias cruentas stilo lectissimo in *Commentariis* narrat.

Nova ferreaque aetas hand remissior. Gregorius Tournacensis Germanorum incursions in Galliam describens, de eorum ferocia aperte loquitur. Clotarius II vicissim Saxonum regiones depopulatus omnes viros trueidat, quorum proceræ corpora gladii eius altitudinem viciescuntur. Carolus magnus Saxonum captivorum quatuor millia et amplius morti addixit, quippe qui frustra suam libertatem recuperare tentassent.

Milites ipsi cruce signati magnas clades perpetrarunt. Cum Ierusalem urbem sanctam ceperissent, Guibertus Nugentinus narrat ab iis homines omnes necatos esse, quibus ocurrerent. Richardus, Anglus rex, qui cognomine « leoninum cor » fuit appellatus, Askalona urbe potitus, Mahumetanorum duodecim millia capite plecti iussit.

Eosdem fastos recolunt bella Albigensium in Gallia, bella Hussitorum in Germania, licet religionis nomine peracta; at omnia vincit omnesque exsuperat tartarus ille Timur-Kan, Tamerlani nomine cognitus, de eius gestis a Duca, graeco scriptore, edocemur. Qui cum ab aliqua urbe proficisceretur, eam ita derelinquebat, ut nec avis, nec belluae vox eius in ambitu insonaret amplius. Cum anno MCCCCI Bagdad moenibus potitus est, vix scholas atque nosocomia stantes reliquit, atque ab universorum clade, qua pueri simul atque senes absunti sunt, tantum sospites eos esse voluit, qui iudicium exercerent, atque doctores: ceterum militibus singulis octoginta legionibus distinctis praeceperit ut hostis caput quisque ad ipsum offerret; quae capita deinceps, congesta in pyramides, sui tropaeum liquit.

Quodsi a Tartaris ad Gallos reges fit gressus, Philippum Augustum Insulis urbe potitus captivos signo servitutis in carnibus obsignasse seimus, Ludovicum XII omnes equites patibulo tradidisse, qui Caravaggium defendisset.

Verum humanitas illa, quam Iesu Evangelium docuerat, depellere tandem tantam animorum saevitiam debebat.

Hac mente et lege conati sunt populi et magistratus assiduo studio ut belli ius acerbum sensim mitigarent, atque victorum feram insolentiam pro posse attenuarent. Itaque dum temporibus antiquissimis omnia passim in victorum praemium cedunt, modo vix haec vel illa regio certis limitibus definita, nobis vel aemulis addicitur, captivi commutantur, civium bona et personae sacrae sunt.

Ceterum ipsa bellica tormenta in dies perfectiora aliquid doctrinae atque sapientiae belliae rei quotidie magis intulere, eamque quodammodo nobiliorem reddiderunt. Rursus autem, quoniam pugnae passim, e longinquo ducentae sunt et agendae, cladum numerus maxime imminuitur.

Nobilissimae vero hodie belli causae, quae non cupiditate rerum alienarum moventur, sed plerumque ut sua cuique populo libertas, sua iura reddantur; ipsaque pugnandi ratio, nativam illam hominum ferociam iam non irritat vel incendit, eosque a belluarum cruentis mo-

ribus sensim avertit et meliores etiam in pugna reddit.

Extrema sodalicium attulit « a cruce rubra » nuncupatum, cui vulneratorum eura, atque oecumbentium insta commissa sunt: dumque nondum omnis bellorum causa ab hodierna humanitate exsulavit, in pugnarum aciem manibus beneficis quodammodo afferunt pietatem.

P. ROSSANI.

DE CAIO CRISPO SALLUSTIO

QUONIAM de Albii Tibulli indeole, vita, versu nonnulla nuper retulimus, optimum facere visum est siquid de Caio Crispio Sallustio indeole, vita, stylo scripserimus. Fortassis in aliud latinitatis litus maritimumque rus naviculam peregrinantem impulsemus, sed ad hunc celeberrimum virum nos hodie vocat libellus a R. Ioanne Vallarino nuperrime typis editus, nobisque dono datus (1); egregium sane opus, si inquisitiones, si historias, si mores, si scribendi causas animadverteris, et non modo aliquid novi ferens, sed vel inexpectatum, et quod nostris in temporibus maximum est, ea latinitatis vehementia et gratia simul conscriptum, ut omnes contigisse numeros et metas credamus. Qui quidem recensitis Cicerone et Caesare, et qua pars laude recensitis apud Latinos, ubi ad Sallustium procedit, haec habet quibus egregie Sallustiana indeoles, modusque scribendi definitur: « Caius Crispus Sallustius aliquid ab iis (Cicerone et Caesare) sibi vindicat, quo tum exponendi ordine, tum scribendi modo, tum austeritate, et, sit venia verbo, atrocitate quodam indolis terret, atque ita legentium percellit animos, ut nec enarrator, nec pictor habendus sit, sed quasi scalpro et malleo gigas terribiliter usus, qui bonos, qui malos, tempora, loca, vitia, virtutes, immo potentius virtutibus vitia, vehementius bonis nefarios, altius et fortius iueundis dira, facinore quovis optimo sclera, quasi totidem odio humani generis vindenda simulaera, statuit ad infamiam aeternam». Tum causam adstructurus, qua tam diversus a ceteris Crispis feratur, proponit his verbis: « At undenam haec aureo viro, quoem Cicero, Horatius, Cornelius Nepos, Vergilius, Caesar non modo vixerunt, communia habuere tempora, cultuque eodem disciplinisque iisdem imbuti floruerunt, quinimo saepe, siqua historicis fides habenda sit, dextræ conseruerunt amicas, et non modo amicitia, sed familiaritate usi sunt?... Quid si, opportunum tempus locumque nactus

(1) IOANNES VALLARINUS. *De Caio Crispio Sallustio archaica et vulgari scribendi ratione.* — Romae, MDCCCCII.

de indole viri huius aliquid vestigavero, et causam edixero, qua conflata est formidabilis illa Sallustiana securis?». Pulcherrimum, aut ego fallor, operis argumentum simul et negotium est.

Alienus, prouti Romanum, divitem, sua urbe, suo genere superbū decebat, fastidiosumque rerum omnium, praeter voluptates et gloriam; alienus, inquam, a reliquo sollicitudinibus eurisque ceteris, liber atque solutus Sallustius vivebat indulgens et saeculi et Urbis corruptissimae moribus, genioque iuvenili, illeebisque, blanditiisque quibus amiebatur assidue. At postquam ab Annio Milone gravi pecunia multatus est ut illati dedecoris poenas penderet, in libertinas totum se convertit, atque eo devinit, ut Roma in ipsa, quanta erat, fabula fieret. Hinc in Senatu sedens cum publice vituperaretur quasi patritiae dignitatis oblitus sese vulgo plebique misceret, atrocissima verba in patricias matronas omnes expressit. Non tulere Patres convicium, maioribus monentibus suis, qui periculose potius, a Lucretia ad Virginiam et ultra, facere voluerunt in reges, in decemviros, quam turpiter perpeti in Romanas matres-familias audacter et ignominiose prolata, et a senatu depulerunt, publicis honoribus expoliarunt quos gerebat eo tempore, denique eo compulerunt, ut Roma, ut ex Italia ad Caesarem bella gerentem in Gallieis demigraret. Odium inde immane, implacabile in Sallustio adversus Patricios omnes ortum est, quod vix Patriciorum omnium sanguis extingueret, vix horum omnium familiarumque eorum funera satiarent. Hinc Patricius ipse blandiri plebeis, popularis fieri, et a patricio sermone, quem et Cicero et Caesar archaica prorsus forma omni exuebant, penitus abhorre. Idque duplii de causa; prima, ut facilior gratiorque populo fieret, quibus ab omnibus sanguinolentam de Patribus ultionem sperabat, memor quid inter Marium et Sullam fuisset; altera, ut ipsa antiquitate vocum, ipso vulgi stylo, queis et Varro praesens et Cato nuperus auctoritatem fecerant, auctoritatem et ipse sibi suisque libris compararet. Qua in re optime se praestitit; nam quae duo seripsit historica monumenta de Coniuratione Catilinae et de Iugurthino bello hoc unum, si recte perspicias, vindicant, uti populus ex plebe sciat apud nobiles turpia omnia, vitia quaeque a parviegio ad infanda penitus esse tamquam domi, tamquam in sua propria sede et limo; apud plebeios homines et populares omnes pariter omnes esse virtutes a peritia rei militaris ad perititiam prudentiamque gerendae rei publicae. Nonne legis gestientem laetitia quoties et ipsum coniurationis caput nobili genere natum dicat, et haerentes huic nobiles, patricio sanguine ortos, affirmet? Equid autem est integra illa Marii oratio consulatum administrationemque Iugurthini belli petentis, nisi quaedam continens et perennis accusatio et vituperatio Patriciorum?

At Sallustianus dicendi scribendique modus, etsi popularis et ab ipso sanguine exeruptus vulgaris eloquii, attamen industria summa et arte mira delectus est; nihil enim in eo quod turpe, quod vile, quod humile aliquid sentiat possumus reperire, sed omne selectum est, quod brevius, quod vehementius, quod altius feriat; hoc enim vulgo est ut brevioribus utatur vo-

cibus, fortasse incomptioribus, sed potentia quadam, sed vi quadam maxima intortis, tamquam iaeulis non eutem attingentibus, sed visera transverberantibus. Quid dicam? Phrasis: « Formidabilis illa Sallustiana securis », Sallustium dat totum, et ponit ante oculos. Non ferit, sed seindit Sallustius; non subtilli ferro findit, sed securi immedicabiliter frangit, conterit, disserpit. Ut quid? Ut siquod vulnus cohaerat, in ullen postea tumescat; contrita ossa autem nullius Hippocratis arte restituentur. « Popularem Sallustius captabat auram, populares alliebat animos auresque mulebat, dum populari sermone turpia nobilitatis ulcera ferro candenti immittis urebat. Parabat itaque tempora, quibus plebeius ordo illi faveret, qui, uti in Caesare factum est, ad subrnendos nobiles properabat. Nec aliter a praevisis res acciderunt; videmus enim in civili bello Pompeium abeuntem, venientem Caesarem, et hunc, populo non reluctante, immo omnia praebente ab aerario ad commeatus, dominatione potiri » (1). Illud porro est insigne quod Sallustiani sermonis modi, quos vulgares plerique, nescio qua de causa, nunquam sparsim et apud Ciceronem et apud Vergilium et apud Horatium et apud Ovidium habeantur. Hi interdum, ille passim est usus. Atqui si sparsi nemini vitio sunt, nec igitur congesti vitio esse enivis possunt; praesertim eum plura innovata postea sint, facientibus praesertim Cicerone et Caesare, qui omnia participia in « undum » converterunt in « endum », quamvis et Caesar et Cicero saepe etiam iis usi plerunque sint; et Varro, ille Romanorum doctissimus, latinitate usus sit a Sallustiana non modo haud longe diversa, sed interdum etiam frequentius plebeis vocibus phrasibusque plebeis intertexta.

At quenanam Sallustio nativa indoles? Dicat Vallarinus: « Erat Sallustio indoles, quae mansuetudini, quae benignitati, quae benevolentiae, quae commiserationi non obstaret; et hac in re testimonium illa perhibeant, quae in Catilinaria tradit de Caesaris animo. At vel ibi Catonis austrietatem egregie laudat et mores et famam. Profecto consuetudo Caesaris in mitia Sallustium inelinet, nisi vituperium, contumelia, damnum, infamia, qua inustus est, animum avertissent, et ad ea Nobilibus reddenda, quae acceperat, incitassent ». Quid autem de moribus eius dicemus? Eadem quae de Tibullo. Eadem aetate, iisdem sub legibus vivebant, eadem ambobus religio; scilicet nulla; delectationum tantummodo in praesentiarum cupidi, futurarum rerum et immortalis animi incuriosi. Ubi Deos deleveris « memores fandi atque nefandi », ubi illud homini persuaseris: « post mortem nulla voluptas! », numquid exspectare aliquid poteris quod grande sit, vel in Stoicis? Atqui superbia Diogenis et rictu laceri pallii emicabat. Omnibus hoc unum, quod Ciēro de se profert esse, quippe, multorum praecepsis multisque litteris sibi ab adolescentia suaserat nihil in hac vita magis esse exspetendum nisi laudem atque honestatem, in hac autem consequenda re omnes erueiatus corporis omnia pericula mortis parvi esse dueenda.

Hinc vel in optimis habemus quamplures, qui in foro, in templo, in euria, militiae-

que aeterna quamvis digni memoria, non tam et bonos et optimos domi se praestiterunt, neque tales eos uxor, liberi, domestici, servi iudicarunt. Pauco, qui reliqui sunt, bonos domi iudicamus, non quia talem possimus ferre de iis quotidiani sententiam, sed quia nescimus ea quae domi patraverint. Haud aliter de Sallustio dicam. Habeant illum quemcumque velint morum censores; nos, qui latinitati favimus optimae, optimum latinae linguae scriptorem et exemplar laudamus.

Vallarino itaque gratias agentes et quod fecerit, et quod libros mittens causam nobis serbendi dederit, eluebrationi nostrae imponimus finem, et Sallustii studiosos ad Vallarinianum opus delegamus.

G. P.

MANIUM REGNA.

INESSE post mortem homini sensum aliquem, ita neque cum morte, hausta semel, omnia finire; ita ab exordio rerum crediderunt homines, ita tenuerunt, ita insuper haec opinio omnium sermone pererubuit, ut gravissimi philosophi modo autumarint ista protoparentibus a Numine tradita, ne, quae ventura impendebant, malo suo ignorarent, modo in tali consensu quamdam quasi naturae legem suspieati sint, ad quam non docti sed facti, non instituti sed imbuti sumus.

Esse Deum quemdam supremum, qui creatis omnibus praest; esse in hominibus animam, quasi divinæ particulam auram, perpetuam, inexstinguibilem, immortalē, omnium, prouti in corpore vivens gesserit, rationem Numini reddituram, praemium, vel poenas pro factis daturam summo Ordinis Vindici; en quae duo Religionum omnium cardines basimque constiunt; en cultus, rituum, sacrificiorum, templorum causae apud omnes gentes. At in ipsa poenarum, praemiorumve conditione siqua diversitas, ea minima est; et si pro locorum indolisse diversitate discrepare videantur, in unum tamen miribili consensu conspirant, ut, quae malis constitutae sunt miserrimae sedes, illae in profundioribus orbis terrarum cavernis antrisque habeantur. Quae bonis autem reservantur, illae binae sunt; namque optimis quibusque datum in sidereo caeli locus, bonis autem tantummodo requies, et quasi amoenissimae rusticationis locus, ab incolatu improborum longo spatio separatus, infernus tamen. Quum tamen et ii sint, quos vel ortu in ipso, vel infantiae in annis immatura mors

Abstulit ante diem, et funere mersit acerbo,
qui, et iure, culpae cuiusvis insontes, et pariter nihil praemii, nihil poenarum meruisse putentur. constituta sedes est iis, in qua neque torqueantur, neque delectatione supereffusa fruantur. At in re hac illud credo potissimum fore lectoribus, si animadvertis a prisca creditaque certo populo traditione (de Hebraeis loquor) traditiones gentium aberrasse devias nunc in dexterum, nunc in laevum, interdum quoque retrogradientes, interdum incertas; Christiana denique Religione, afflante Spiritu veritatis, ea, quae initio fuerant, restituta fuisse; haec tamen

diversitate, quo quomodoemque tur et vulgo ter ea tantum vera et sententiis Pat nihil fabulatorib; ea quae certa s in argomento p et ad deterrend vel tolerantur, nunquam ad praritatis Ecclesiae, assurgent.

Apud Hebreas vita functi essent quiescerent in se chis. Non illie illie furiales igne tranquilla conciliolas non extenuasse secundis, et a laboribus vita profundioribus te abstinere a referbis, ne paginam illius egere progre fide Hebraeorum obiissent supremum interiore, in que ciarentur ad tempus exsilio, donec que ascenderent, tae maculis ad se Abrahami. Quae teris, alibi requiesce, ea conditione operibus sive elec sive alio quovis eorum faceret, s eoram Deo, poss Sacrificia pro iis tasse primum hab vir fortissimus Iudeus Timotheum et Gorgon duodecim millia solymam, ut pro ierentur. « Nisi enim recturos speraret s orare pro mortuis. Scriptura (1), – et functis exorare, v

Tertius atque in propria et sua rati de quo dieitur nunc de quo Propheta: sunt, unusquisque vorabit, Manasses nasses ». Ibi « valutum horribiles »; rietur », pluraque cogitatione proste vir ille Hussita, regionis medius erit Assyrios, « terram tenebunt, terram mactum nullus ordo, sed in horror inhabitat »

(1) *Maccab.*, II, 12.

(1) *VALLARINUS*, op. cit.

i memoria, non tam
omni se praestiterunt,
i, domestici, servi
ui sunt, bonos domi
possimus ferre de
sed quia nescimus
Haud aliter de Sal
in quemcumque ve
qui latinitati fave
inae linguae scri
tus.

agentes et quod fe
s causam nobis scri
nostrae imponimus
ad Vallarinianum

G. P.

EGNA.

ni sensum aliquem,
semel, omnia finire;
derunt homines, ita
opinio omnium ser
mi philosophi modo
ibus a Numine tra
ndebant, malo suo
consensu quamdam
ati sint, ad quam
stituti sed imbuti

remum, qui creatis
ominibus animam,
aurae, perpetuam,
m, omnium, prout
rationem Numini
poenas pro factis
dici; en quaes duo
s basimque consti
rificiorum, templo
es. At in ipsa poe
tatione siqua diver
pro locorum indo
ideantur, in unum
spirant, ut, qua
rimae sedes, illae
rum cavernis an
autem reservantur,
mis quibusque da
bonis autem tan
noenissimae rusti
mproborum longo
men. Quum tamen
ps, vel infantiae

mersit acero,
nsontes, et pariter
meruisse puten
in qua neque tor
supereffusa fruan
o potissimum fore
prisca creditaque
(Hebraeis loquor)
devias nunc in
nterendum quoque
ertas; Christiana
ritu veritatis, ea,
nisse; haec tamen

diversitate, quod apud prisces ea, quae poetis
quoniamcumque placeuerint, pro certa haberent
ur et vulgo tenenda proponerentur; apud nos
ea tantum vera teneantur quae saeris codicibus
et sententiis Patrum respondeant, et nihil poetis,
nihil fabulatoribus, nihil descriptoribus, praeter
ea quae certa sint, auctoritatis concessum tanto
in argumento putetur. Nonnulla vero pie dicta
et ad deterrendos a scelere homines opportuna
vel tolerantur, vel non inquiruntur, eo quod
nunquam ad praesumptionem usurpandae auctoritatis huius
assurgant.

Apud Hebraeos hoc erat in primis, quod qui
vita functi essent, si bonis obsiti operibus, re
quiescerent in sinu Abrahæ una cum Patriarchis. Non illie igitur saevientia tormenta, non
illie furiales ignes, sed quaedam veluti aura
tranquilla concilians somnos, semisopitosque in
colas non extenuans adversis, non reficiens for
tasse secundis, ea tamen quae in pace sineret
a laboribus vitae requiescere. Hoc autem in
profundioribus terræ. Lectores optimi sinant me
abstinere a referendis Sacrorum Librorum ver
bis, ne paginam impleam supervacaneam. Mel
ius egero progrediens. At non modo haec in
fide Hebraeorum erant circa bonos, qui diem
obiissent supremum, sed sciebant esse locum
interiorem, in quo animæ defunctorum vel cru
ciarentur ad tempus, vel temporaneo detineren
tur exsilio, donec vel minimis purgatae, lotae
que ascenderent, deferrenturque nullis inquinatae
maculis ad sedem Patriarcharum, ad sinum
Abrahæ. Quae autem hoc in ergastulo a ce
teris, alibi requiescentibus, separabantur inclu
sæ, ea conditione tenebantur, ut bonis patratis
operibus sive eleemosynis, sive precibus effusis,
sive alio quovis facinore, quasi quis nomine
eorum faceret, subdens surrogansque se reis
coram Deo, possent ab illo carcere liberari.
Sacrificia pro iis in templo facienda locum for
tasse primum habebant. Legimus enim, quod
vir fortissimus Iuda Maccabæus, pugna adversus
Timotheum et Gorgiam pugnata, facta collatione,
duodecim millia drachmas argenti misit Iero
solymam, ut pro iis qui obierant sacrificia offer
rentur. « Nisi enim eos, qui ceciderant, resur
recturos speraret superfluum videretur et vanum
orare pro mortuis... Sancta igitur, — prosequitur
Scriptura (1), — et salubris est cogitatio pro de
functis exorare, ut a peccatis solvantur ».

Tertius atque interior ceteris locus est, qui
propria et sua ratione appellatur « infernum »,
de quo dicitur nullam inibi esse redemptionem,
de quo Prophetæ: « Sieut oves in inferno positi
sunt, unusquisque carnem brachii proximi sui
vorabit, Manasses Ephraim, et Ephraim Ma
nasses ». Ibi « vadent et venient super damnatum
horribiles »; ibi « vermis eorum non mor
rietur », pluraque huiusmodi, quae animos ipsa
cogitatione prosternunt ac terrent. Locum vero
vir ille Hussita, qui iure ipso et conditione
regionis medius erat inter Cananæos, Aegyptios,
Assyrios, « terram nuncupat, unde nemo rever
titur, terram tenebrosam et opertam mortis ca
ligine, terram miseriae et tenebrarum, in qua
nullus ordo, sed umbra mortis et sempiternus
horror inhabitat ». Triplex hic igitur funereæ

regionis habetur divisio, neque ab hisce diversa
est, quam Vergilius tradit gentibus idolatrias
passim esse communem (1):

*Dé, quibus imperium est animarum, umbrae silentes,
Et Chaos, et Phlegethon, loca nocte silentia late.*

Habemus enim ibi primo Vestibulum, pri
masque orei fauces; habemus postea locum,
Acheronte tranato, ubi lugentes campi, nee
omnis cruciatus expertes traduntur:

*Non etenim hæ sine sorte datae, sine iudice sedes.
Quæsitor Minos urnam movet; ille silentum
Conciliumque vocat, vitasque et crimina discit.*

Hie et

*Continuo auditæ voces vagitus et ingens
Infantumque animæ flentes in limine primo
Quos dulcis ritæ exortæ, et ab ubere raptos
Abstulit alra dies.
Hos iuxta falso damnati criminis mortis.*

Tertia ab hisce loca sunt.

*(durissima regna
Quæ Rhadamanthus habet), triplici circumdata
[muro,
Quæ rapidus flammis ambit torrentibus annis
Tartareus Phlegethon, torquetque sonantia saxa.*

Hic aeternum

*Exaudiri gemitus et saeva sonare
Verbera, tum stridor ferri, tractæque catenæ.*

Hic Tartarus profundissime hians, hie omnium
poenarum series; hie omnium improborum see
lestorumque genus a gigantibus, ausis

*rescidere cælum,
superisque Iocem detrudere regnis,*

ad parricidas et adulteros, et fraudolentos, pa
triae iustitiaeque proditores; hic denique omnes

Ausi.... immane nefas, ausoque potiti.

Ac tamen propria cuique sceleri poena est; et
ideo postquam aliquid Vergilius huiusmodi enum
eraverit addit:

*Non mihi si centum linguae sint oraue centum,
Ferrea vox, omnes scelerum comprehendere poenas,
Omnia poenarum percurrere nomina possem.*

Vergilianæ haec, ut ita dicam, distributio Inferni
haberi potest quasi compendium et summa eorum
omnium, quae circa Manum domos sedesque
credebantur, quaeque non minus Romæ quam
Athenis communia erant. Addenda vero sunt

*amoena vireta
Fortunatorum nemorum, sedesque beatas*

devio a Tartarea illa urbe horrenda itinere
petenda; infera tamen loca non minus; sed in
Vergilianis Manum regnis hoc mihi mirabile
assurgit, quod in ipsis Elysiis aliiquid, quod
expiatorio animarum carceri proprius habeatur,
exsistat.

Huc usque de his, quae apud Gentiles erant,
sive ad Hellenicam, sive ad Romanam idolo
latram ac traditionem pertineant. Sequenti numero
quid apud Aegyptios, quid apud Indos
fuerit eadem de re persecuemur; comparatio
nen denique instituimus cum iis, quae nunc
apud Christianos populos sunt, idque tum de iis
quae theologiam spectant, tum de iis quae sunt
apud vulgus.

SENIOR.

HORAE SUBSECIVÆ.

IN INGLUVIEM.

*Cum me letiferi premeret violentia morbi,
Haec fudi ex humili tristia verba toro:
Ergone me miserum primo sub flore iuventae
Atropos, heu! duris unguibus abripiet?
Nec potero lacrymis crudelis flectere fati
Duritatem? ratio nulla salutis erit?
Tu, quæ sola vales cunctos depellere morbos,
Spes una aegrotum, tu, Medicina, veni;
Et veniant tecum succi quicunque salubres,
Et quæcumque artes corpora fessa levant.
Vix ea fatus eram, cum oculis incognita nostris
Visa est incessu femina adesse gravi.
Triste supercilium, contracto est pallor in ore,
Docto operi intentis ut solet esse viris.
In nostro primum deficit lumina vultu,
Moæ coepit lenti talia voce loqui:
- Adsum, quam poscis, nec opem tibi ferre negabo.
Quæ didici aegrotis omnibus esse piam.
En adsum Medicina tibi: tu parce timere:
Corpore diffugiet febris iniqua tuo;
Et vitam duces extensem sanus in aerum,
Quæ tibi præcipiam, si memor usque colas.
Sumere te volo phialas tetrasque sapores,
Quos habili miscet pharmacopola manu.
Ne nimium his credas: perpaucis expedit uti:
Cetera, quæ prostant, nomen inane ferunt.
Ipse, fatebor enim, quamquam conamine multo
Quaesivi, quali vita valescat ope,
Vix potui et latebris naturæ extundere pauca,
Quæ meus Hippocrates, quæque Galenus habet.
O quantum præstat curare, in corpora sana
Ne morbi irrepant, cedere non dociles!
Qua facere id possis, nostrum nunc accipe dictum:
Incoludem facili te iacet ire via.
Contentus vivas tenui potuque ciboque:
Te nunquam turpis polluat ingluies.
Immodico e victu, quasi diro e fonte, malorum,
Quæ vitam attenuant, labitur omne genus.
Crede mihi: immanis stomachum cum prægravat esca
Et fumosa imo pectore vina furunt,
Tum male concoquuntur, tum exundat copia maior
Humorum, inque artus perniciosa fluit.
Intestina dolent: caput ex ardore laborat:
Laxantur nervi: lumina rubra stupent.
Sed qui sincera simul ac placaverit esca
Iratum ventrem, ducit id esse satis;
Qui præfert, simplex quos dat natura sapores,
Nove laboratas appetit arte dapes;
Qui lympha ardentis restinguunt pocula bacchi,
Quo modico interdum pectora lassa fovet;
Ille suas solidò servabit robore vires,
Intactoque diu corpore laetus erit.
Sic produxerunt vitam per saecula multa
Qui primi terras incoluere novas. -
Dixit et excessit. Tum coepi condita mente
Dicta sequi. Ex illo tempore convulsi.*

A. BASILI.

DE LATINA ELOQUENTIA

IN ARCHIGYMNASIO TAURINENSI (1).

*IUVAT illustre Vigi monumentum De Sindone
Taurinensi, totum contemplari, unoque ad
spectu omnes eius partes complecti.*

Huius Carminis actio, si summa tantum capita
spectentur, ita se habet. Sindon servatur in Char
nes oppido a Margarita, quae templum ibi exci
tare parat, ut solemnes honores divino Pignori
reddantur. Daemon concilium habet, et suos in
Thraciam immittit, ut belli studio Maumethen
regem accendat. Adornatur bellum, et dum eius
incendio omnia ardent, Ioseph ab Arimathia
Aeternum Patrem orat, ut Sindonem servet.

(1) Cfr. an. VI, num. IV.

(1) *Maccab.*, II, 12.

(1) *Aen.*, lib. VI, 264 et seqq.

Hinc Dei responsio, et rerum futurarum praeditio.

Deinde iniicitur Margaritae studium Charnes linquendi, quae in Galliam tendens maritimo itinere in Italiae fines se confert. Denique, superatis Alpibus, iuxta quas frustra flet vehementissime Saerum Linum sibi furto sublatum, Camberiacum accedit.

Margarita hospitio excipitur a Ludovico Sabaudiae Duce et honorificentissime habetur. Rogata ab Anna, Ducis uxore, causam doloris vehementissimi aperit, et de Sindone multa narrat. Ludovici iussu inquiritur in fures, eisque venia editio proponitur, si ultro Sindonem restituunt.

Hac spe allecti fures, et frusta a malo genio deterriti eam denique restituunt, et simul cum venia salutem divinitus recipiunt. Saerum Linum enixis precebus Anna petit, at non impetrat. Hinc caelestis nuncius a Deo missus multa praedicens in somnis eam solatur. Tandem prodigiis novitate permota Margarita se sinit exorari: saevoque Lino donato, discedit. Multae laetitiae significaciones in urbe dantur. Quare Dites ira accusans novum parat bellum, et rursus daemones in terras immittit. Concurritur certatim ex omni Sabaudiae parte spectandae Sindonis causa.... Tandem, publice proposito ad venerationem divino Pignore, fugam daemones, angelis terga prementibus, arripiunt.

Iam multi eruditione ac doctrina spectatissimi viri, iussu Principum Sabaudiae, omnia perscrutati sunt diligenter in tabulariis, multaque a patribus accepta Camberiaci ac veluti per manus tradita memoriae prodiderunt; sed ipse unus Vigus est hoc divinissimum Pignus versibus describere adgressus.

Nec mordieus historiae veritati adhaeret, sibi sed veniam postulat illam, quae ultro datur ab omnibus scribendi magistris, ut etiam falsa cum veris aliquando misere possit, modo cum re de qua agitur apte cohaereant, et aliquam saltem veritatis speciem praeseferant.

In id autem ineundum, in id omnem curam conferendam arbitratur, ut pietatem,

quam in animo haberet eum laude et ex argumenti praestantia expromere posset.

Insuper nihil unquam hoc Lino angustissimo carius Sabaudiae regibus fuit, et praecipuis honribus praecipuo cultu illud sunt prosecuti, et ingentibus donis, quibus magnificentissimam ac vere regiam aram Taurini in Ioanniano templo cumularent. Et tanta assiduitate animique ad optima quaeque factu propensione, omni tempore potissimum illud coluerunt, ut veneratione ac pietate, in tam insigne divini amoris monumentum vel religiosissimo cuique exemplo esse possint.

Prae ceteris vero religione effusus rex Carolus Emmanuel, cui cognomentum Magno factum est, qui Saerosanctam Sindonem veneratus Camberiacum se contulit ex Subalpina regione, pedibusque etiam, quod magis mirandum visum est, tam longum iter conficit.

Nil mirum sane si poeta sic exorsus salutat:

.... Nulli o Regum virtute secunde,
Nec pietate minus, mentis quam robore praestans,
Carole! Tu gressum, qua semita nulla, ferenti
Dexter ades vati, atque audacibus annue coepisti.

In hoc poemate, quod duobus libris continetur, id omnino spectavit Vigus ut Sindonem Domui Augustae donatam carminibus exornaret. Ipse callidam illam artem a Vergilio arripuit, qua usus, castas veneres fallentesque pulchritudines de *Aeneide*, de *Bucolicis*, de *Georgicis*, aliud veluti agens, in suos versus feliciter derivavit. Etenim si qui nostra potissimum aetate ventosam parabilemque eruditulorum auram inhiantes, in variis solum lectionibus coacevandis, in mensura versum stabilienda, in ipsomet divini scriptoris nomine scribendo oleum et operam perdunt, contritam profecto obiurgationem merentur, qua Ulyxes in *Illydis* II Achivos incessit, e Troia, re infecta, novem post annos discedere cupientes: — « Indignum est mansisse diu, vacuumque reverti! »

Si autem a brevitate mihi inuineta liceret quodammodo recedere, id possem demonstrare, quantum ex Vergilio sit ipse mutuatus atque in rem suam facile reduxerit.

Ad hosce libros accedit longior Appendix, ubi poeta de pestilentia narrat, quae Insubres praesertim populos anno MDLXXVII grassata est, et de Sancti Caroli Borromeo in urbem adventu, et de Sindonis translatione.

Ut aliquod scribendi exemplum ob oculos habeas, sint quae raptim de pestilentia narrat:

*Squalebant moerore domus, fora, templa, riaeque
Et nemora, et villa curas dispellere suetae.
Luctus ubique, parox, crudeli et face metentis
Omne genus hominum, tristissima mortis imago.
Haec facies rerum, quum servantissimus aequi,
Et Fidei Procerum decus ingens, Carolus, ostro
Spectandus sacro, patriae inter moenia cara,
Cui datus antistes, verus ceu pastor, obibat
Munia, quae seri celebrabunt laude nepotes!*

Cum primum in vulgus hoc carmen Vigus edidit, magnis undique laudibus exornatur, ab ipso Pio VI Pont. Max. litteris datis, summo honore accipitur. Si quis autem a me quaeasierit quanam de causa poëma Vigi tot virtutibus pollens luminibusque poeticis splendescens, et quadam ingenii mentisque vi longe aliis eiusdem aetatis anteponendum, iaceat in tenebris, hoc unum probabile responsum in promptu esse arbitror: Res, quam versibus celebrare sumpsit, haud ita est in hominum opinione excellens, neque aliarum est rerum felix origo, ut inde populi in suum commodum vel in gentis honorem redundare possint.

Alia multa pulcherrima serpsit Vigus, quae tamen parvi est hic pretii memorare.

SUBALPINUS.

HOMINIS AETATES QUAS LOTTUS PINXIT.

LOTTUS LAURENTIUS bergomensis, Venetae scholae inter alumnos clarissimus, saeculo XV natus est. Georgonis discipulus atque Leonardi, Laureti a MDLX obiit, quo vocatus fuerat ad sacras historias in sacello quodam sacratissimae illius basilicae pingendas.

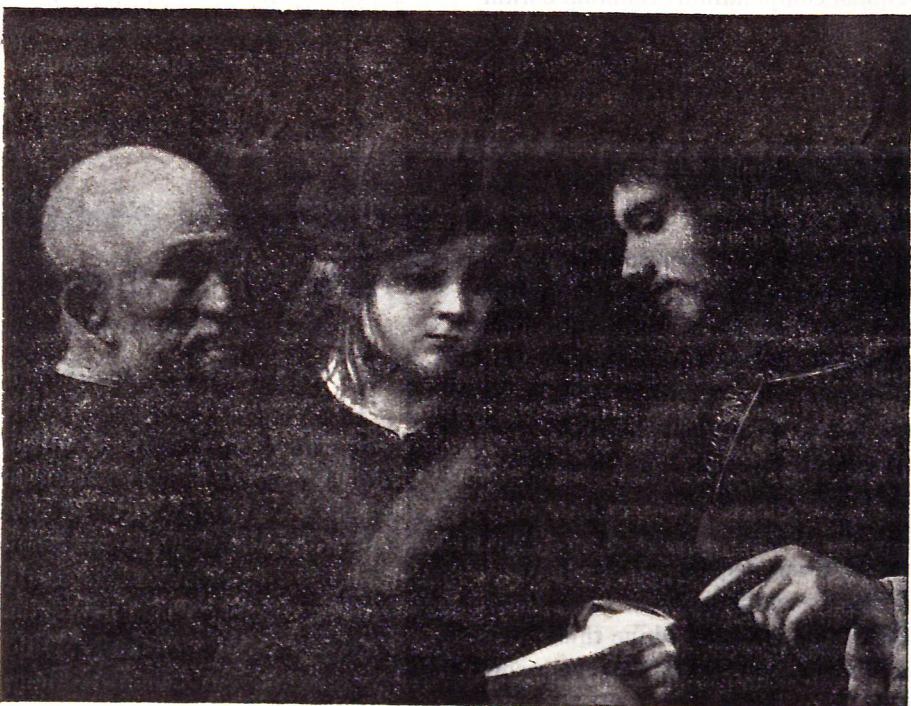
Multa reliquit arte pulcherrima, inter quae tabulam « Adulteram mulierem », effigientem, quam modo Lutetiae museum obtinet.

Quam damus tabula, Florentiae asservata, tres humanae vitae aetates effigieis tribus formis, aliam iuvenili ardore et venustate, aliam gravitate virili, aliam candida canitie distingit. Peritiam artificis docent omnes, ac testantur ingenium, quo discordes cogitationes et figuræ concordi arte unam in tabulam eamdemque concessit.

I. A.

EFFICIENTIA SOLIS ET VIS IN QUIBUS DAM HOMINUM MORBIS.

Frigidissimam, tepefectam, prope ferventem, vaporatam aquam, ignem, electridem ac luecum ex ipsa proficiscentem, ut sexenta alia praetereamus remedia, ex chemica praesertim nostris hisce temporibus deprompta, medici adhibere non sunt dignati ad hominum valetudinem curandam firmandamque. At vero alma solis lux, ex qua, tamquam ex fonte continuo atque perpetuo, universae huius rerum omnium

« Hominis aetates » quas Lottus pinxit.
(Photographice expresserunt FR. ALINARI, Florentiae).

compagis proman evanuit, nec dign aegrotis solamenq

Attamen aliqui medici solis lucen riri felici ausu eos simo otingentesin neficia ex ista m Kime doctor typis factum est ut non pollentes in lucen que totis viribus omnem dubitationis solis lucem tantum morbis, quibus no lioma », quibusque omnem frusta morbi aegrotis

Praeterea quum medico ad plenum manum corpus placit ac transverbera phthisi, quae civi prae ceteris morbi morte afficere videtur in modum

En paneis rationie diebus phthisi lab sub dio tres circuiti gulis aegrotis, quae satur diseus tripod radios in nudum eum autem, cui non agnitus, tali est arte radios, trium pedi colligat nubeculam metrum habentem, ruleae lucis tantum satis ad totum hum idemque plane per vis multo afficiatur rere minime valet.

Quaeretis forsitan laborantium pectus morbo? Brevi me ex ac laringem occupa complectendo radiis ea maiori influat et firmetque alimento microbiis seu bacil luecum ipsam inter Haec itaque mede pedit, quoniam pro levius est momenti, gliae urbibus, quibus Salt-Lahe City iterata

Id igitur est in quae ubique genti nulloque emenda exhibetur copia, ac civili hominum con quis magisque in d beatur, adeo ut a culis factis, novisq auxiliis, pernicio prorsus redigi possit.

... neque
Adversa e

longior Appendix,
arrat, quae Insubres
IDLXXVII grassata
Borromeo in urbem
anslatione.
Exemplum ob oculos
et pestilentia narrat:
ora, templo, viaeque
lispellere suetae.
i et falee metentis
ssima mortis imago.
ravissimus aequi,
gens, Carolus, ostro
ter moenia carae,
pastor, obit
laude nepotes!

hoc carmen Vigus
adibus exornatur, ab
itteris datis, summo
tem a me quaesierit
Vigi tot virtutibus
eis splendescens, et
vi longe aliis eius
, iaceat in tenebris,
sum in promptu esse
us celebrare sumpsit,
opinione excellens,
felix origo, ut inde
vel in gentis ho
seripsit Vigus, quae
memorare.

SUBALPINUS.

ETATES
S PINXIT.

Bergomensis, Venetae
clarissimus, sae
discipulus atque
obit, quo vocatus
in sacello quodam
e pingendas.
errima, inter quae
rem », effingentem,
eum obtinet.
orentiae asservata,
effingit tribus for
et venustate, aliam
ida canitie distin
cent omnes, ac te
cordes cogitationes
in tabulam eam

I. A.

LIS ET VIS
UM MORBIS.

prope ferventem,
m, electridem ac
, ut sexenta alia
emica praesertim
mpta, medici adhi
hominum valetu
ue. At vero alma
ex fonte continuo
us rerum omnium

compagis promanat vita, tot saeculis neglecta
evanuit, nec digna est habita, quae medicamen
aegrotis solamenque praeberet.

Attamen aliquos ante annos Kime et Finsen
medici solis lucem in quibusdam morbis expe
rii felici ausu coepérunt: itaque anno millesimo
octingentesimo nonagesimo nono prima be
neficia ex ista medendi ratione iam profecta
Kime doctor typis edere non dubitavit. Ex quo
factum est ut non pauci viri Hippocratis arte
pollentes in lucem inspicendam experienda
que totis viribus incubuerint, adeo ut extra
omnem dubitationis aleam nunc sit positum
solis lucem tantummodo iis mederi posse cutis
morbis, quibus nomen « lupus » vel « epithelioma »,
quibusque remedium praebendi gratia
omnem frustra moverunt lapidem medendi arte
praestantissimi quique.

Praeterea quum diurni lux astri, ut a Kime
medico ad plenum iam est demonstratum, hu
manum corpus plane perfecteque pervadere possit
ac transverberare, in pulmonum laringisque
phthisi, quae civilem hominum communitatem
prae ceteris morbis omnibus maxime angere ac
morte afficere videtur, efficientia solis et vis
mirum in modum patet.

En paucis ratio lucem adhibendi. Luculentis
diebus phthisi laborantes in horto vel alio loco
sub dio tres circiter horas acie considunt; sin
gulis aegrotis, quadam distantia, aeneus adver
satur discus tripodi innixus, qui exceptos solis
radios in nudum eorum pectus remittat. Discus
autem, cui nonaginta centimetrorum est diam
et, tali est arte confectus, ut remissos lucis
radios, trium pedum distantia in orbiculatam
colligat nubeculam novem decimetrorum dia
metrum habentem, unde vehementis atque cer
ruleae lucis tantum proficeatur, quantum sit
satis ad totum humanum pectus amplectendum
idemque plane permeandum. Quae lux quam
vis multo afficiatur calore, cutem tamen adu
dere minime valet.

Quaeretis forsitan: Qui fit ut solis lux, phthisi
laborantium pectus pervadens, exitiali medeatur
morbo? Brevi me expediā: lux enim pulmones
ac laringem occupando suisque, ut ita dicam,
complectendo radiis, in causa est ut sanguis in
ea maiori influat copia, atque uberiori reficiat
firmitque alimento infirmas partes, quae insuper
microbiis seu bacillis, quibus sunt infectae, per
lucem ipsam interemptis sensim expurgantur.
Haec itaque medendi ratio brevi phthisim im
pedit, quominus progrediatur ulterior, quod non
levis est momenti, ut a Kime medico in An
gliae urbibus, quibus nomen Fort Dodge, Denver,
Salt-Lahe City iteratis periculis compertum est.

Id igitur est in votis ut benefica solis lux,
quae ubique gentium emicat, nunquam deficit,
nulloque emenda pretio cupientibus maxima
exhibitetur copia, ad tanti morbi perniciem in
civili hominum communitate imminuendam mag
is magisque in dies toto terrarum orbe adhi
beatur, adeo ut aliquando, novis interim peri
culis factis, novisque medendi arte suppeditatis
auxiliis, perniciosestima phthisis ad nihilum
prorsus redigi possit.

HERSILUS.

... neque enim virtutis amorem
Adversa exemisse valent.

SIL. ITAL. PUN. I. 10.

MULIER ARTOLAGANOS VENDITANS.

BATAVICAM plane scholam tabula clamat,
quam damus, unde Gherardus Don clarus
saeculo XVII prodidit pictor, et ab « artolaganis »
dicta est. Clarus aer in caelo et circum
renidet loco agresti, sed non inculto, prope
domum viridi hedera dextrorum contextam et
obtectam arboreis frondibus. Anus sub ea sedet,
eius maritus forte ex umbra post eam eminent
aliquantulum muro innixus. Tendit illa manus
ut obolum ex puellis ementibus accipiat, quibus

DE "DISCIPLINA ARCANI",
ANIMADVERSIONES CRITICAE. (1)

III.

Si quaeramus, quo tempore « Disciplina ar
cani » in Ecclesia fuerit inducta, nihil certi
statui potest. Quidam ab ipsis Christi et Apo
stolorum temporibus consuetudinem hanc repe
tunt. Attamen apud omnes, qui sine partium
studio res a Servatore nostro et Apostolis ge
sta expendunt, constabit, neque a Christo, ne

Gherardi Don tabula mulierem referens artolaganos venditantem.

(Photographice expresserunt FR. ALINARI, Florentiae).

suos artolaganos vendit. Canis ad eius pedes
eximia forma et singulari arte effectus dormit.
Utraque puella batavicam stirpem et originem
vultu exprimunt: adeo flava utrique coma,
pinguis et rosea facies. Quae numerat obolos
grandior natu, quae iam dulcia gustat minor
sororem intuetur acie oculorum suavissima.
Arbor arida ex parte laeva concludit tabu
lam: nullus unquam maiore veritate truncus
videtur expressus! Specimen hoc est artis non
vulgaris, qua Batavi in reddendis naturae ad
spectibus peritissimi evasere.

LAELIUS.

que a primis sectatoribus Eius hanc discipli
nam fuisse adhibitam. Nam ipse Dominus Iesus
omnibus promiscue saeculae doctrinae capita ex
pliuit. Afferri quidem possunt nonnulla loca
Novi Testamenti, ex quibus putari potest, Chri
stum quasdam disciplinae sacrae partes ocul
tasse. Sic provocant quidam ad Math. XVI, v. 20,
ubi praecipit Christus discipulis suis, « ut nemini
dicerent quia ipse esset Iesus Christus ». Item
ad Ioan. XVI, 12: « Adhuc multa habeo vobis
dicere; sed non potestis portare modo ». Simi
liter ad parabolam apud Lue. VIII, v. 10, et
ap. Math. XIII, 11-15. Verum si singula ordine
(1) Cfr. an. VI, n. IV.

et cum contextu expendamus, nihil aliud inde nisi hoc deducemus, Christum, pro divina animorum et ingeniorum cognitione, prudentiae legibus in docendo usum esse, atque moribus hominum se accomodasse. Suis enim discipulis iniunxit, ut quae Ipse obscurius dixisset, publice et eoram omnibus annuntiarent. Hinc Paulus (1) Ephesiorum coetu valedicturus, nihil se omisso testatur eorum, quae ad explicandam sanctissimae doctrinae naturam conferri possent. — Sed quid opus verbis? Certum est, — quae fuerit Christi et Apostolorum docendratio, quae Sacramentorum et disciplinae sacrae constitutio, — nihil autem in libris Novi Testamenti traditum vel praescriptum esse de hac disciplina arcana. Nemo non videt, aliunde hanc consuetudinem esse arecessendam.

Et quidem nonnulli ex *Caballa* Indaeorum haustam existimant. Notum est, magistros iudaicos, homines nugivendos, dicere, Deum Moysi in monte Sinai arcana quaedam et mysteria revelasse; ea per viros sanatos ad Indaeorum doctores fuisse delata, ac nonnisi iis, qui divinoris mentis sint, esse explicanda. Numquid autem hoc ad quaestionem nostram spectat? Christiani doctores, si excipias Origenem et sanctum Hieronymum, linguae hebraicae — qua haec arcana scripta putabantur — ignari erant. Contra ex antiquissimis scriptoribus patet, *caballam* recentiorem esse, ex pythagorico platoniceis nempe principiis repetitam; primos christianos cabalistarum nugas ignorasse.

(1) *Act.*, XX.

27]

FABULAE SELECTAE FONTANII

A IOANNE BAPT. GIRAUD LATINE REDDITAE
PASSIM RETRACTATAE A FRANCISCO XAV. REUSS.

CVI. — LEO, LUPUS ET VULPES.

*Longa aetate leo fractus podagraque, rigorem
Arte redire sibi iusserset Hippocratis.
Regem si moneas, fieri non posse quod optat,
Surdus haud raro praeceps auriculis.
Adrocat ecce leo medicos e gente ferina;
Undique turba medens regia tecta subit.
Vulpes una latet; latitantem principe coram,
Strata petente, lupus seditione notat.
Rex furit, atque ream iubet adduci, neque fumo
Parci, si nolit linguires iussa carum.
Arecessita venit; quae, sannis docta lupinis,
Comperit, artificem criminis esse lupum.
Tum: — « Vereor — dixit — ne me, rex, perfida lingua
Absentem sceleris te penes arguerit.
Ast ego solebam votum. Studioسا salutis
Namque tuae, volvi visere templo deum.
Paenios quoque doctores ubicumque rogari,
Signa tuo morbo par medicina foret.
Sic omnes dixerit: Calor te deficit unus;
Deficit ob senium; tolle senile gelu.
Vivo arelle lupo pellam, calidaque repente
Ac fumante togā frigida membra fore.
Ars iurenescendi non est praesentior ulla.
En, rex, promptius adest grandior iste lupus.»
Effeto placuit praesens medicina leoni;
Rapti lupo pellis, secta fuitque caro.
Illa leoninum calefecit, stragula, tergum;
Haecque ministravit ferula ventriculo.
Aulice, parce tuos consortes perdere; regem
Dum colis, in socios ne mala verba seras.*

Restat ut dicamus, disciplinam hanc ex ethniconum saeculis, ac philosophorum decretis petitam esse. Historia docet, aetate Christi et Apostolorum, maxime vero proxime sequentibus saeculis philosophiam pythagorico-platonicam a Christianis, Iudeis et ethnici exultam esse. Conferamus nunc quaedam instituta philosophorum. Dividebant hi universam doctrinam suam in duas partes: priorem vocabant *τελετήν*, alteram *τερατήν*; prior mentem purgare, posterior perficere dicebatur. Ipse Pythagoras discipulos suos dispescerbat in « exotericos », veluti extraneos, nondum in secreta philosophiae dogmata admissos, et « esotericos », veluti interiores participes secreti omnis. Discipulos Pythagoras, antequam tempus admissionis effluxerat, variis ac durissimis exercitationibus explorare solebat, qui non solum siti et inedia, sed etiam igne ferroque patientiam suam exercere cogebantur (1). Sublimium rerum occultatio Pythagorae etiam et discipulis erat familiaris. « Cum externis, ut sic dicam profanis, si quandoque usus ferret congregendum esse, nequaquam mysteria sua enuntiabant, sed per symbola et arcana tesseras obscure latenterque sibi mutuo sensa mentis veluti aenigmatibus significabant » (2). Unde Porphyrius de vita Pythagorae scribens, cum quaesivisset, quare philosophia periisset italica, respondet statim: « primum quidem quod aenigmatibus esset involuta, deinde quod omnia

(1) Cfr. IAMBILYC., *De vita Pythagorae*, I, I, c. XVI.

(2) Loc. cit., c. XXXII.

*Merces parva bonis reddi consuerit in aula
Officiis; atrox redditur usque malis.
In te poena sequax recidet, detractor inique;
Iras viraces aula trucesque parit.*

CVII. — VIS FABULARUM.

*Maximus orator (1) quondam florebat Athenis,
Mens ubi plebis erat turbine mobilior.
Is patriae metuens, quam perdere subdolus hostis
Tentabat, cives fervidus alloquitur.
Ore potens, sibi quod dederat Suadela rotundum,
Ille leves animos fortia velle iubet.
At frustra caecis monstrat commune periculum;
Aurem dicenti pandere turba negat.
Elicit orator, motu vehementi, figuris,
Pectora queis valeant torpidiora quat.
Erocat e tumulis umbras, tonat, increpat, urget;
Afficit nemo; dissipat aura sonos.
Firula plebs oculos alio convertit et aures;
Speciat bella, cohors quae puerilis agit.
Tum catus orator, rationum pondere missus:
— « Rem — dixit — lepidam nunc memorare placet.
Alma Ceres, comitante anguilla et hirundine, quondam,
Laetus ut segetes riseret, egit iter.
Effusus per agros, fluvius remoratur euntem.
Non remoratur avem: transvolat illa vadum.
Traicit et facili lymphas anguilla natatu...»
— « At dea quid fecit? » — turba repente rogat.
— « Quid fecit? Subita robis succensus ira,
Tobis, queis virtus nulla virilis inest.
Quid? Nil te, Cereris populum, moret atra procella,
Quae tibi, quae Graecis inferet exitium?
Ludos mitte: roga, quid volvat mente Philippus.»
His cita plebs dictis, erigilavit iners.
Praestitit hoc fabella brevis, leve vulgus ut una
Nugis abstraheret, dederet officiis.
Ludere, lector, amas, quamquam non ortus Athenis;
Sic egomet morum ludere censor amo,*

(1) Id est Demosthenes.

eorum scripta dorice essent scripta; nam eum ipsa dialectus quid obsecuritatis habeat (qua data opera utebantur), hanc ob causam nee dogmata ea dialecto consignata poterant intelligi.

Sed non ex praeceps dumtaxat philosophiae, sed ex ritibus passim apud gentiles receptis multa ad constituendam arcani disciplinam petita fuisse apparebit. Habebant Graeci plurima saera ut Matris deum, Bacchi, Mathrae, Isidis etc., quae vocabantur « mysteria ». Antequam in adyta templorum admirerentur, luxatio per aquam in usu fuit. Peragebantur haec initia adhibitis quibusdam symbolis et mysticis vocibus. Nihil iam dicam de certis initiationis ritibus, abstinentia a venere, cibo, lotionibus comae et vestium compositione. Commemorabile est quod, qui ad mysteria percipienda admitti valebant, graviorum peccatorum confessionem prius edere tenebantur, prouti testatur Plutarchus in *Laconicis* dicens: « cum aliquis mystagogus laconem iniatiaret, interrogavit eum, cuius facinoris maxime impii sibi conscient esset ». Gravioribus sceleribus contaminatis aditus ad illa mysteria fuit ocelus, quod coniici debet ex ista veteri formula: « Procul hinc, procul ite profani ». Hinc teste Suetonio (1) Nero post occisam matrem Eleusiniis saeculis interesse ausus non est. Ministros porro saecorum diligentissime non solum eavisse, ne horum saecorum arcana innotescerent, sed etiam gravissimis poenis transgressores

(1) C. XXXIV.

*Naenia trita mihi cantetur Pellis Aselli;
Cantatam cupidā protinus aure bibam.
Orbem consenuisse ferunt; senior tamen orbis
Nugari, pueri more decennis, avert.*

CVIII. — MULIERES ET ARCANUM.

*Est onus arcano gravior, me iudice, nullum;
Illud ferre diu femina nulla valet;
Nec valet (expertus dico) pars magna virorum,
Queis, barbam nactis, mens muliebris inest.
Vir quidam tentare volens, uxore sileret:
— « Uxor, io! — noctu clamitat — affer opem;
Affer opem, crueior, disrumpor... At herele quid edo?
Ovum? » — « Tunc ovum? » — « Sic habet (1), ipsa vide.
Ecce recens tepidumque; cave, ne dixeris ulli,
Gallinam ne me publica fama vocet.»
Iurat, rem credens, aeterna silentia coniux;
At iurata fugit, noctis ut umbra, fides.
Surgit ad auroram mulier, festinaque notam,
Quam retinebat adhuc culcitra, risit unum:
— « Mater — ait — quiddam peregrinum contigit; at tu,
Ne plectar baculo, rem tacitura preme.
Ovum vir peperit meus, ovum grande; sed uni,
Quantum memet amas, haec tibi dicta volo.»
— « I secura — reponit anus — dabit ante sepulchrum
Defunctos, retum quam mea labra sonum.»
Dum redit oripari coniux ad tecta mariti,
Os prurit vultus pandere prodigium.
Desiliens lecto, bissexus querit amicas,
Ova quibus narrat parta fuisse tria.
Hae referunt aliis portentum matribus; ex his
Ovum quaque novum marte suopie creat,
Salva lege tamen secreti: cautio vana:
Cooperat arcano iam resonare forum.
Ovare fama loquax ita multiplicavit, ut ultra
Centum post medium sint numerata diem.
(1) Sic habet, pro Sie se habet:
... Magnum narras, vis credibile: atqui
Sic habet. Accendis... (Hor. I Sat., 9.)
(Ad proximum numerum).*

multasse, ex mu quae brevitatis

Haec omnia areani usurpati bit, illos ritus disciplina, sed a ethniorum saec

Iamque ration ad « disciplinam stituendam, audi simum videntur, nondum initiati si adhibitorum, mystenderentur; altera erga haec in tertia, ut mysteria in catechumenis

Concedimus, do lius ingenium mor tes, fortasse prud Sed singulas rati leges et sine part

« Ne pagani et tunum offenderentur.

At ritum simp potuit offendere; q publica christianor cere debebat. Prima

(1) Cfr. Livius, I, XX

1]

SELECTA EX BI

DE RECTA PRONUN

ADOLESCENS in I derium mihi res eas docti. Inflammab magni apud me omni Inter quos M. Anton virum in quo non etiam et lepos multu admirationem sui rap erga omnes tam pro aut lingua eius cuique cerebra ad illum itio etu aliquo et velut bam ex foecundo illo colo statim sub initia illum viserem, tunc patronus eius Hippol ac splendidus, domum et crepidine ipsa coll tis, laxam aedificiis, cetero omni elegantiis cum pleraque familia

(1) Quaestio tanto eu commentario agitata imputum ederemus. De eius habito, qui XVI p. C. sa hariter dicemus.

(2) M. Antonius Mur rarum cultor in oppido an. MDXXVI ortum dux passus, Italiani petit, u atque honorifice exceptus sis. Quinquaginta anno domicilium constitut, MDLXXXV, cum vita fu

scripta; nam cum
atis habeat (qua
e ob causam nec
nata poterant in
axat philosophiae,
gentiles receptis
ni disciplinam pe
nt Graeci plurima
hi, Mathrae, Isi
mysteria ». Ante
admitterentur, lu
nit. Peragebantur
dam symbolis et
dicam de certis
a a venere, eibo,
m compositione.
qui ad mysteria
, graviorum pec
edere tenebantur,
in Laconicis di
gus laconem ini
facinoris maxime
gravioribus scele
illa mysteria fuit
ex ista veteri for
e profani ». Hinc
occisam matrem
sus non est. Mi
ssime non solum
arcana innotescen
nis transgressores

multasse, ex multis veterum locis constat (1) quae brevitatis gratia omittimus.

Haec omnia si quis cum ritibus in doctrina arcani usurpati diligentius contulerit, coniectabit, illos ritus non a Christi et Apostolorum disciplina, sed a philosophorum praeceptis et ethnieorum sacris esse petitos.

IV.

Iamque rationes, quibus innixi sunt veteres ad « disciplinam arcani » condendam atque constituendam, audiamus. Tres autem esse potissimum videntur, quarum prima, ne pagani et nondum initiati simplicitate rituum a Christianis adhibitorum, mysteriorum contra sublimitate offendarentur; altera, ut in animis hominum reverentia erga haec mysteria religionis excitaretur; tertia, ut mysteria illa cognoscendi desiderium in catechumenis tanto magis acuerent.

Concedimus, doctores et magistros veteres, melius ingenium moresque auditorum suorum scientes, fortasse prudenter hoc se facere putasse. Sed singulas rationes ad rectas ratiocinandi leges et sine partium studio expendere iuvat.

« Ne pagani et catechumeni simplicitate rituum offenderentur » – haec gravis causa ponebatur.

At rituum simplicitas animos sapientum non potuit offendere; quin potius nihil magis eos ad publica christianorum sacra amplectenda inducere debebat. Prima enim et praecipua pars san

(1) Cfr. LIVIUS, I. XXXI.

etissimae religionis nostrae constat mentis ad Deum conversione, virtutum divinarum aestimatione, officiorum a recta ratione praeceptorum praestatione, non rituum apparatu multiplici et vario. Probe scimus, hominem a visibilibus ad invisibilia trahi. Quid autem habet v. g. baptismus vel sancta Cena, quod homines offendere possit? Ethnici praeterea et catechumeni non erant infantes, quos crenulatio et pupulae delectarent, sed viri ratione pollentes. Facile igitur, si serio animum ad religionis christiana professionem adiunxissent, edoceri poterant, quis esset finis, quae natura rituum in sacris adhibitorum.

– At sublimitas mysteriorum – inquiet veterum inepti admiratores – eos absterrere debuit, quominus perspicuo de hoc argumento loquerentur. – Si existimarent mysteria illa omnem rationem superare, caute et circumspecte loqui debuissent non tantum in institutionibus et sermonibus ad populum habitis, sed etiam in scriptis publicis. Quid vero? In publicis disputationibus primis saeculis, e. g. de aeterna Filii generatione, eius natura et ratione diu multumque disseruerunt doctores, atque intelligendi saepe effecerunt, ut nihil intelligas. Utinam numquam quae ignorarunt explicare tentavissent!... Porro aliud est prudenter et circumscripte loqui, aliud prorsus silere; aliud fateri, nos naturam alienius rei rite cognoscere non posse, aliud data opera rem sua natura captu difficilem obscuris vocibus exprimere. Qui religioni christiana nomen dare volebant aut erant viri prudentes et

praeceptorum illius gnari, aut illiterati prorsus atque rudes eorum, quae inter Christianos docebantur. Quod priores attinet, dubium non est, quin edoceri potuerint, nihil in sacris christianorum ritibus atque decretis esse, quod ab homine sapiente admitti non posset. Demonstrata divina origine religionis, facile erat ostendere, cui Servator noster memoriam vitae et mortis suae certis symbolis representari voluerit ad amorem et gratum animum in sectatoribus suis promovendum. Rudes autem et disciplinae sacrae expertes, hi edocendi sine dubio erant publice et privatim prima religionis elementa, atque sensim sensimque ad altiora erat progrediendum, quod quidem obscuritas verborum, exclusio a sacris, quae non viderant, efficer certe non poterant.

Nec maioris esse ponderis alia ratio videtur, id est ut reverentiam erga mysteria religionis excitarent. Quare? Sana quidem ratio dictat, eum alicuius rei veneratione affici posse, qui illius naturam atque singularem praestantiam cognitam perspectamque habeat. Numquid protest in animis admirationem excitare, qui non solum rem cognoscendam profundo involvit silentio, sed etiam talibus utitur vocibus, quae notitiam rerum gravissimarum impedianter? – Sed ob sublimitatem mysteriorum – aiunt – nihil de mysteriis coram initiatis loquimur; quippe hoc ipsum silentium venerationem et admirationem in animis horum excitare debet. – Mira haec et insolita agendi ratio. Plane hic imitantur doctores christiani ethnici, apud quos, teste Demetrio,

1]

SELECTA EX BIBLIOTHECIS ET ARCHIVIS

DE RECTA PRONUNCIATIONE LATINA LINGuae DIALOGUS (1).

I.

ADOLESCENS in Italiam eum venissem, acre desiderium mihi res antiquas noscendi, et viros, quae eas docti. Inflammabar cupidine doctrinae veteris, et magni apud me omnes illi, qui in ea essent magni. Inter quos M. Antonius Muretum (2) iure censebam, virum in quo non eruditio solum varia, sed comitas etiam et lepos multus. Atque ut illa nos exteros in admiratione sui rapiebat, ita ista in amore, cum erga omnes tam prompta ei humanitas, ut raro domus aut lingua eius euiquam essent clausa. Itaque et mihi crebra ad illum itio; nec facile redditio, nisi cum fructu aliquo et velut doctrinae spacio, quod colligebam ex foecundo illo agro. Quod accidisse mihi recolo statim sub initia, cum pereger adhuc et novus illum viserem, tunc aestivantem in Quirinali; nam patronus eius Hippolytus Estensis, vir nobilis iuxta ac splendidus, domum ibi alteram habebat in despectu et crepidine ipsa collis, salubrem aere, amoenum hortis, laxam aedificiis, adornatam picturis, statuis, et cetero omni elegantiarum cultu, eoque se conferre cum pleraque familia solitus sub aestivos dies. Ibi

(1) Quaestio tanto cum studio ac sollicitudine in nostro commentario agitata impulit ut dialogum hunc parum cognitum ederemus. De eius auctore, inter principes doctorum habito, qui XVI p. C. saeculo vixerunt, proxime atque peculiariter dicemus.

(2) M. Antonius Muretus clarissimus humaniorum litterarum cultor in oppido unde nomen sumpsit apud Limoges an. MDXXVI ortum duxit. Columnas et invidas in patria passus, Italianum petit, ubi summae doctrinae gratia benigne atque honorifice exceptus est. Moeccenas eius Hippolytus Estensis. Quinquaginta annos natus sacerdotium inquit, Romae domiciliu constitut, litterasque docuit usque ad annum MDLXXXV, cum vita functus est.

igitur cum [asset] Muretus, perrexerit et condescendi ad eum satis mane; aestum enim vitabam, qui, ut mense Iulio, in iis locis grandis. Atque cubiculum eius cum pulsasse, dictum mihi est a puero eum in hortis esse. Quos iniens, video eum molliter sane ac lente inambulanter cum libello. Salutavi. Atque illo nec audienter, ut videbatur, nec respondente (in lectione enim totus erat), ego iterum:

– « Vacasne Murete? An intempestivus advenio?

Die, sodes, et abeo ». Iamque avertetam. Sed ille quasi excitatus, blandiori ad me voce et accusu: – « Tun? Lipsi, es? – inquit. – Ignosce. Dum unum te video, te non video. Quidni enim videre te dicam et tenere in hoc libello, in quo imago ingenii tui tam expressa? Nostin' hunc? » Et simul *Varias* meas (1) proprius admovit, quas Antuerpiae recente erat nactus. – « Avide et calide legebam; nec, ita me deus amet, expliebar. Et o pulchrum pulchri ingenii tui fetum! Vulpecula tamen hominis, cur me celasti? »

Erubueram ego ad laudationem eius et ad libri conspectum; et: – « Itane properiter – inquam – ad te hae nugae? Quae quidem delatae in tam cultas istas oras, audaci nimis et infelici pena, placituras eas aliis qui sperem? Odi ego pater. Et verbo dicam, periisse vellem; adeo non laetor peperisse. At quod te celaverim, ne culpa. Per absentiam enim meam editae; et ne nunc quidem in manu mihi exemplar. Ceterum non ista, Murete, ne nescias, vobis Italis et togatis scripta, sed braccatis meis et pellitatis. Itaque, nec si habeam, prodam ». II.

Ille subridens: – « Hem! – inquit – tamne inclemens in novam istam prolem? Quam tamen deprimitis et abiectis frustra. Tollam enim ego et velut Levana ero tenello huic facto. Quid autem meruit libellus teritus, lepidus, et in quo ingenii iudicique tui praeclarae nota? »

Ego excipiens: – « Certe – inquam – notae; sed ingenii ac iudicii iuvenantis. Quam vaga et vana ple-

(1) Lipsii opus, cui titulus: *Variarum lectionum libri tres.*

raque illa scriptio! Censurae quam leves, futilis et saepe fallae! Repeto iterum: pudet et piget genuisse; sperno allevare aut educare. Tantum nunc ad iudicium vel annus unus addidit, vel caelum hoc Italiae vestrae ».

Muretus iam severior: – « Parce, parce – inquit –; in affectata ista severitate peccas. Nam ut libere, et ut mos meus, dicam: Non ego librum tuum usquequaque a culpis praestem (video alibi in stilo iuvenile; in censuris calidius iudicium); sed tamen nec vinum vinum esse desinit, si aquae in eo aliqua pars, nec liber tuus adprobis, si labeculae interspersae aut errores. Utique in critico isto genere. Quod quis percurrit sine lapsu ac relapsu? Non Varrones illi aut Aelii olim, non Scaligeri hodie aut Turnebi. Itaque fide, Lipsi, et perge in hac via. Quam si firmiori paulo pede (actas hoc dabit) insistis, prefecto Musa tibi erit, ut cum Pindaro dicam, ἐπέργαστος διξεν, benigne nimis et honeste, inquam, sed tu mone, queso, sieubi aberrem, ac dirige; obnoxium reperies et parentem. Ut enim viti pedamentis quibusdam ac ridicis opus est, ne iaceat, sic iuventuti monitis, ne cadat. Fiet hoc quoque ait ille; nec minus monere amicum ego promptus, quam laudare.

II.

Sed ne plura de te, apud te: ecce cum maxime intrabas, Lipsi, avidus lector ego in sermone tuo convivali, qui de effatu priso est latinae linguae. Avidus, sed non satur; quia parceret convivis tuis sugeris, nec imples non cupita illa dape. Diu iam ipse quaero, quae vetus illa et vera pronunciatio; sed adhuc eo fructu, ut quaerens assidue, magis quaeram. Iram aut finem repperi nondum. Tu autem quid? Inicis quaedam et obiectis, sed ad extremum nihil decernis aut statuis; et cum nodos aliquot bene nexuisti, pendulum et iudicium incertum relinquis lectorem. Ut apis inieeto et relieto aculeo fugit, ita tu ».

(Ad proximum numerum).

JUSTUS LIPSIUS.

« mysteria allegoriis exprimuntur ad terrorem et horrorem tamquam in adyto et nocte », et indee Tacito (1) « omne ignotum pro magnifico est ». Certe non ita sapientissimus omnium, Christus, non ita Apostoli ratiocinabantur, qui septe, clare, sed modeste ac prudenter de rebus hisce gravissimis locuti sunt. Sequitur ultima ratio, — ut mysteria haec tanto ardentius a catechumenis concupiscantur, quanto iis honorabilius occultentur. — Sed et haec ratio contraria est principio ab omnibus recepto: « ignoti nulla cupido ». Appetitus et desiderium rei notitiam consequitur. Quis animum discendae alicui arti vel disciplinae adiunget, quam prorsus ignoret? Nec etiam videtur fieri potuisse, ut homo a religionis christiana professione alienus singulare desiderio cognoscendae veritatis tangeretur, si doctores ipsi pedibus manibusque obnisi essent, quominus indolem et naturam tantarum rerum profani assequerentur. Aliud est, si de lapsis sermo sit, qui ob gravissima peccata indigni habiti sunt, quibus sanctissima doctrina turpiter neglecta clarius ingereretur.

Hae sunt praecipue rationes, quas veteres adduxerunt ad disciplinam illam arcani commendandam. Urum vobis, lectores, graves et ponderosae videantur, ego quidem nescio; mihi — ut libere dicam quod sentio — minime probabantur: imo tantorum virorum personis fere indignae videntur.

Plura adhuc sunt, quae disciplinae illi opponi possunt. Fieri enī haec ratione aliter non potuit, quam ut pauci veram aliquam atque genuinam sacramentorum indolem perceperint. Cum enim v. g. de Baptismo et Cena loquuntur veteres, iis utuntur vocibus, quibus non possit non maiorem vim tribuere symbolis, quam ipsa rei veritas et natura admittit. Allegoria illa et obscura effata, quibus utebantur magistri, portentosum illud e. g. *transubstantiationis* dogma in religionis christiana opprobrium apud infideles peperisse; unde calumniae istae de infanticiis et aliae christianismi hostium cavillationes.

(Ad proximum numerum).

STANISLAUS FIGIELSKI.

SOCIORUM ANIMADVERSIONES.

Quaestio naturalis.

In iis, quae in n° II, an. VI, P. Alexis de serpentibus scripsit, legimus et haec: « Narrabatque dominus id est possessor « bestiarum » peregrini unum ex hisce (crotalis)... exsiluisse et stragem veneno immedicabilem facturum fuisse, ni prudens custos quotidie veneno dentes execrabilis privasset ».

Veniam det nobis cl. v. P. Alexis mirantibus, quod mendacium domini illius ineptias narrantis non castigaverit; certe enim scimus nullo modo fieri posse, ut viperarum dentes quotidie veneno priventur, quippe qui intrinsecus cavi et radice sua glandulis salivalibus iisque venenosis adhaerentes semper virus velut per canales aut fistulas morsu emittere et in vulnus inficer possint.

Una igitur ratio viperas veneno privandi est dentes hos, qui bini sunt, evellere neque recrescere, quod spatio diurniore intermisso fieri potest, sinere.

Varsavia Polonorum.

JOSEPHUS WABNER.

(1) *Agricola*, c. XXX

ANNALES.

Anglorum regis iter in Galliam - Macedonum res - Bellum in Mauritania et apud Somalos - Romana solemnia.

Qui modo audivit Eduardum VII Anglorum Imperatorem iter in Gallos una cum regali uxore brevi suscepturum laetus certe est quod aemulatio vetustissima inter populos qui Britannicum mare utrinque attingunt tandem aliquando componatur. Lutetiae Parisiorum Loubet praeses antequam ad punicum litus visitatus patriae colonos discedat, ipse regibus occurret, nec est dubium quin Gallici cives, qui tanto plausu Russorum Caesarem exceperunt, minore in Anglorum utantur.

*

In hoc tamen pacifico adventu, quid erit apud Macedones? Ibi enim magis in dies belli causa crescit. Conferuntur ubique arma; per silvas atque per aspera montium inga Thessalicae, vel Macedonicae, vel Bulgariae turmae aut manipuli clam convenient, abdito consilio coalesceunt, oppida Turcarum inopinato ocurrus aggrediuntur, depopulantur. Aguntur Byzantii per quam crebra, uti in superiore numero dictum est, negotia de immutando deque leniendo regimine Christianorum, qui per Macedonum oras incolunt. Ipse Imperator discrimine novo commotus multa spopondit in eorum utilitatem se innovaturum; attamen infidis sponsonibus, quas iam, non semel, nulla servavit lex, parum credunt Macedones, arbitrantes in manibus potius et armis suis quam in regis verbis tutiorem esse sibi vim. Bulgari nihil minus salutari quadam metu hinc ab Austrorum, inde a Russorum monumentis pereulsi, a fovenda seditione recedere videntur. Gratias de re non paueas Graeci praesertim Russis Austrisque referent, eoque magis quod graviter sibi sit verendum ne hodierna omnis seditio in Bulgarorum utilitatem cedat, cum contra plerique Macedonum Graeco sanguine nati a patria sua libertatem exspectent. At contra tenuis nimis Graeca res ac recens bellum infante actum eos impedit quominus ad bellica consilia modo acedant, etsi eos inter militum tribuni non defuerint, qui commovere vulgus in Tureas, inani quamvis voce, conarentur.

*

Interea dum ex Mauritania ancipites quotidie nuncii obveniunt, nova in Afria maturant bella, in Somalos, quos Angli hinc ex Aegypti finibus, inde ex maris litore immissis exercitibus aggrediuntur. Proelio nondum est decertatum, at sapienti prudentique itinere iam factum affirmant ut falsus ille propheta ab anglicis cohortibus sit circumdatus, neque eos effugere possit. Brevi itaque res ad exitum perducetur, id praesertim si evenerit, quod recens dixerunt, ipsum dueum Anglorum strenuissimum Kitchenerium ad novas colligendos lauros iam ad Somalum terras properare.

*

Leonem XIII Pontificem, V Non. Martias quintum a suscepto sacro principatu lustrum implentem et ad Petri sepulcrum orantem una cum maxima Christifidelium multitudine undi-

que ex orbe ad eum conversa non sine gaudii lacrimis Quirites salutavimus. Rem non persequar: unum vix dicam, neminem, qui viderit, tantum spectaculum oblitorum!...

POPULICOLA.

PUBLICI PER ORBEM COETUS LEGIBUS FERENDIS.

In Americana nordica republica de foedere cum Columbiana civitate recens ieto, ut fovea Panamensis, sive fretum, resecetur, coram Senatu est disceptatum: pariterque rata pactio mutua quam cum Cubano populo post ultimum bellum Americani composuere. Denique de novis bellicis navigiis construendis lata lex.

In Anglia coram populi legatiis Balfour administrō referente, de eligendis viris actum, qui coetu perpetuo curent imperii incolument, quique praesertim res bellicas totius imperii terra marique fovent et, pro necessitate, angeant. De navibus pariter ad tuenda patriae litora ponendis deliberatum.

In Germania de catholica studiorum facultate, quam recens in Strasburgensi athenaeo imperator constituit, habita disceptatio; ad rem Hertling orator fuit dixit de opportunitate et aequitate concessionis; quae omnia sunt suffragio probata.

In Italia de agro ad Romanum colendo agitata lex nunc de innovanda iudiciorum forma agitur.

SCRIBA.

AENIGMATA

I.

Exitium cunetis triplex me syllaba format:
Prima negat, firmat media, expes ultima
[quaerit.]

II.

Prima hortantes, fingentes media utimur omnes,
Paucis donatur tertia, grata licet.
Est totum fide vir praestans, atque inclitus armis,
Quem plures inter Graecia prisea tulit.

S. RAINBEITZ.

Ex sociis, qui utriusque aenigmatis interpretationem ad commentarii moderatorem miserit intra duos menses, unus, sortitus, gratis accipiet PETRI ANGELINI opus, cui titulus:

LOLLIUS

SIVE

DE PROVECTA LATINITATE.

Aenigmata an. VI, n. II proposita his respondent:

1) Pruna, Pruina; 2) Semel-e.

Ea rite soluta miserunt:
Th. Vignas Sch. Piar.; Ioan. Bapt. Pesenti, Roma — G. Maurer, Bonae Ubiorum — Cam. Straschill O. F. M., Villaco. — Ios. Waver C. SS. R., Limburgo. — Ful. Sernatinger, Dreda. — Civis Romanus, Limbach. — Aem. Gschwind Sch. Piar., Praga. — Collegium Scholarum Piarum Stellae. — Rich. Malotta S. I., Brozov. — Prince Gordon, Mancunio. — Guil. Schenz, Ratisbona. — Ioan. Cantono Ceva, marchio, Vercellis. — V. Herthel, Mendhusio. — Ad. Huza, Gryborvia. — C. Strachey, Londino. — Ios. Grass, Novesio. — Aug. Roberger, Chicotino. — Ad. Skrypkowski, Scinice. — St. Lwinowski, Niemytoic. — Am. Robert, Marieville. — Ant. Alilaria, Augusta Taurin. — D. Le Provost, Briocen. — I. I. Dunne, Dublino. — Dom. Farese, Neapoli. — Bon. Hansen O. S. B., Torah. — Alex. P. Gest, Lambertville. — Arn. Rudzianski, Simpheropol. — P. Garrone, Peszana ad Vercellas. — Alois. Cappelli, Senis. — Ant. Lassota, Sutrio. — I. Wiethelm, Battie. — I. Bertran, Figueris.

Sortitus est praemium

AEMLIUS GSCHWIND,

ad quem missum est MINUCII FELICIS opus, quod inscribitur:

OCTAVIUS.

Sponsor: IOANNES BAPTISTA CIAMPI, iurisperitus.

ROMAE — Ex officina Paesi Phil. Cuggiani.

versa non sine gaudi
mus. Rem non perse-
nem, qui viderit,
turum!...

POPLICOLA.

RBEM COETUS
ERENDIS.

republica de foedere
te recens icto, ut fovea
secetur, coram Senatu est
pactio mutua quam cum
bellum Americani com-
municis navigiis construen-

legatiis Balfour admi-
actum, qui coetu
em, quique pree-
erra marique fo-
e navibus pariter
leliberatum.
liorum facultate,
o imperator con-
Hertling orator
ate concessionis;

endo agitata lex
ia agitur.
SCRIBA.

IATA

me syllaba format:
edia, expes ultima
[quaerit.]

s media utimur omnes,
grata licet.
s, atque inclitus armis,
ecia prisa tuit.

S. RAINBEITZ.
ue aenigmatis inter-
ntarii moderatorem
ses, unus, sortitus,
ANGELINI opus,

ATINNITATE.

posita his respondent:
2) Semel-e.

Pesenti, Roma — G. Mau-
caschill O. F. M., *Vitae*.
— Iul. Sernatinger, *Dre-
larum Piarum Stellae*.
— Aem. Gschwind Sch-
ulz, *Cantus Cœli*.
— Princ. Gordon, *Mancunio*.
— Ad. Huza, *Gryboria*.
— Aug. Ro-
owski, *Scinice*. — St. La-
t. *Marieville*. — Ant. Al-
Provost, *Briocen*. — I. I.
Neapoli. — Bon. Hansen
Lambertville. — Arn. Rud-
ne, *Pezzana ad Vercellas*.
— Lassota, *Sutrio*. — L. Wi-
eriis.

WIND,
ELICIS opus, quod inscri-
S.
CIAMPI, iurisperitus.
is Phil. Cuggiani.

LE LAUDI LATINE E IL CANTICO DEL SOLE DI S. FRANCESCO D'ASSISI

S. Maria degli Angeli, presso Assisi, tip. della Porziuncula, 1897

Hoc libello, praeter venustam praefatiunculam a Paulo Sabatier, viro
rei longe peritissimo, conscriptam, continentur *laudes latine* cum interpre-
tatione italica, *Canticum Solis*, et illa *Speculi perfectionis* capita, quae
Cantici originem exponunt, aliaque permulta. Libellum hunc Iulius Sal-
vadori, litteris tradendis in Romano Athenaeo doctor egregius, maxima
edidit cura, ac Romae apud commentarii *Vox Urbis Administratorem* venit
L. 0.50, in pauperum levamen.

FIDES, QUOD MUSICUM ORGANUM STRADIVARIUS

Cremonensium artifex celeberrimus confecit,
Romae veneunt.

Negotium agitur apud *Vocis Urbis* administra-
torem Romae, via Alessandrina, 87.

VARIA

Telegraphi usus ad currus a navibus.

Probe scitis, lectores, minimo temporis im-
pendio nunc supremos navium duces, sive bel-
liciae loricataeque illae sint, sive onerariae,
sive ad vehendos peregrinos constitutae, ele-
ctride uti, ac telegrapho iussa navitis dare.
Eodem artificio curru domini, vel curru de-
vecti, dicamus pro tempore dominos, iussa
nunc sua aurigis tradunt, quin clament, quin
vociferent, quin caput, immo et pectus a
claustro foras producent. Ante automedonta
quaedam tabella est, in qua verba opportuna
sunt scripta: « Procede » — Consiste — « Dex-
trorum » — « Sinistrorum » — « Recto » — « Pedet-
tentim » — Accelerat, — et siqua similia. Compar-
est in curru. Index in utraque. Qui intus est
indicem deflectit in vocem, quae suae volun-
tati respondeat. Auriga præ oculis habet quid
dominus iubeat. Optime de docili electride; at
si telegraphus eo dicitur quia e longe describit,
hoc enim fert graeca vox, quomodo hic voca-
bitur qui cominus, qui prope describit? Ve-
strum opus, Aurigae.

Ovorum quindecim millia et ducenta!
Quantus coquo sudor!... Ne putetis quidem.
Philippus Crowley, Anglus, Londinensi Museo
moriens testamento reliquit seriem hanc ovo-
rum singularem, quam ipse, congregatis ex omni
avium specie duobus vel tribus tantummodo,
non exiguis expensis, peregrinationibus, solli-
cititudinibus, et etiam periculis cumulaverat et
idonea per armaria distribuerat, materno sin-
gula nomine notaverat, locaque, unde abstulerat,
vel ubi repererat, adscriperat. Huiusmodi *British Museum* magno numero habebat,
sed hoc superaddito munere celeberrimum fit
ita, ut nemo aequet. In illa Crowleyensi col-

FIGURÆ URBIS ROMÆ

ARTE PHOTOGRAPHICA EXPRESSAE
COLLECTIONES VARIAE ET NUMERO ET PRETIO
veneunt apud comm. VOX URBIS Administratorem.

URBIS E IANICULO MONTE PROSPECTUS

(m. 1.10 X 0.24)

qui sociis commentarii VOX URBIS dono datur
venit singillatim L. 2.50

apud comm. VOX URBIS administratorem.

SI QVIS PLURA REQUISIVERIT HUIUS PROSPECTUS EXEMPLARIA
EA MINORI ACCIPIET PRETIO.

IBER (vulgo "ALBUM")
praincipia Urbis referens, pulcri-
tudine insignis atque, commen-
tarii *Vox Urbis* moderatore iubente, expresse
conflatus, apud eundem commentarii ad-
ministratorem, ROMAE, VIA ALESSANDRINA, 87,
ven. lib. 1.50.

●
Ioci.

Urbs quaedam ingentes parabat aedes, in
quibus litigantibus ius redderetur. Peregrinus
pertransiens, miratus molem, quae sivit cuius-
nam Princeps esset sumptuosum tale aedi-
ficium. — Palatium Iustitiae est, — civis percon-
tanti respondit. — Ah! timeo, — inquit —, ne te,
meque fallas; magnae enim opes, magna latro-
cinia. Proverbium vetus.

P. d. V.

LIBRI RECENS DONO ACCEPTI.

Prof. Dott. TITO TROCCHI. *Nozioni di ret-
torica speciale per la quinta classe del Gin-
asio*. Parte prima. Preliminari e Poesia. —
Prati, ex off. Giachetti, Fil. et S., 1902.

MICHAELIS FUSCO, *Philosophiae ac Sacrae
Theologiae Doctoris, Pont. Instituti Leoniani
diplomate in litteris latinis ornati Sacrum Po-
diplomaticum*. — Casertae, ex off. typographica Ame-
dei Natale, 1903.

FILIPPO ERMINI. Il "Dies irae", e l'inno-
logia ascetica del secolo decimoterzo. Studi
sulla letteratura latina del Medio Evo. —
Roma, ex off. vulgo *Unione Cooperativa Edi-
trice*, 1903.

A. G. MALIANDI. *Fragmenta*. — Neapoli,
ex off. Francisci Velardi, 1903.

IOANNIS STROPPA Presbyteri *Inscriptiones
de Ieremiae Bonomelli Cremonensium Pon-
tificis rebus gestis*. — Cremonae, sumptibus
Henrici Maffezzoni.

I. B. FRANCESIA Sac. Ad Golgotam. Sacra
actio dramatica versibus senaris conscripta.
— Mediolani, ex off. Salesiana, 1903.

Al P. Angelo Secchi nel XXV dalla morte
il Comitato Romano. — Romae edid. Desclée,
Lefebvre et Soc., MDCCCCIII.

PROSPECTUS SUBNOTATIONIS
COMM. VOX URBIS IN AN. MDCCCCIII

Premium subnotationis est in Italia Libell. 10; ubique extra Italianam Lib. 15; M. 12; Sch. 12; Doll. 3; Rubl. 6; Flor. 7½; Coron. 15 *recto tramite* mittendum ad

ARISTIDEM LEONORI EQUITEM
COMMENTARI "VOX URBIS", POSSESSOREM ET ADMINISTRATOREM,
ROMAM, via Alessandrina, 87.

PRAEMIA SOCIIS CONSTITUTA.

Qui premium uti supra miserit infra Ianuarium mensem anni MDCCCCIII, praeter Commentarii numeros omnes qui edentur ipso anno MDCCCCIII, accipiet *ad libitum*

- a) Librum (vulgo « album ») praecipua Urbis referentem, pulchritudine insignem, atque Commentarii moderatore iubente expresse adstructum; *sive*
- b) Urbis e Ianiculo monte prospectum (Tabulam aere cusam metr. 1,10 × 0,24); *sive*
- c) Collectionem chartularum electissimarum, quae distinctae coloribus plurima de Roma, iuxta optimarum artium placita, referunt.

QUI NOVOS DABIT SOCIOS

eligit insuper:

- a) Libros de disciplinis omnibus, de bonis litteris, de Ecclesiasticis rebus quolibet e bibliopolarum catalogo, usque ad dimidium subnotationis annuae suae, id est in Italia ad Libell. 5; extra Italianam ubique ad Libell. 7, 50; Marck 6; Sch. 6; Doll. 1½; Rubl. 3; Flor. 3½; Coron. 7½. Ipse electos libros describat atque Commentarii administratori significet; gratis mittentur, excepto impendio diritorio Reipublicae debito; *sive*
- b) E picturis Urbis grandes duas, photographice redditas, prouti voluerit ac significaverit; usque, ceu supra, ad dimidium annuae subnotationis;
- c) *Sin potius cupierit, dimidium subnotationis premium ei remittetur qua pecunia dimiserit.*

Hac ultima conditione (c) modus datur sociis, quo si binos dederint socios novos, ipsi *gratis* Commentario fruantur; sin, possint amico favere, Commentarium dimidiato pretio praebentes.

Notatum vero plane volumus nos nova omnino sociorum nomina exspectare tradenda; non enim socios novos umquam existimabimus eos, qui nomen suum olim iam Commentario dederunt.